

Modern Dil Kuramları: Anlamsız Seslerden Karmaşık Cümlelere...

İnsan, dili içgüdüsel amaçların ötesinde, düşünsel ve sanatsal etkinliklere uzanan bir köprü olarak da kullanan tek hayvandır. Bir bebeğin doğumunu izleyen ilk üç yıl içinde çevresinde konuşulan dili öğrenme konusunda (anlamsız seslerden ilk ses öbeklerine, ses öbeklerinden sözcüklere ve cümlelere) sergilediği gelişim çok hızlı ve şaşkınlık vericidir. Öyle ki bazı bilim insanları bu süreci bizleri öteki hayvanlardan ayıran biricik fark olarak görür. Araştırmacılar beynin dil gibi karmaşık bir işlevi nasıl bu denli kısa bir sürede edindiği konusunda daha bir görüş birliğine varabilmiş değil. Ancak, günümüz dil kuramlarının merkezi-ne oturan bilişsel görüş, soru işaretlerinin çoğuna yanıt olabilecek nitelikte.

Kuşların şakıması hayvanların da birbirleriyle iletişim içinde olduklarına bir kanıt oluştursa da birçok kuş türü bunu yalnızca çiftleşme zamanlarında, karşı cinsi etkilemek için içgüdüsel bir dürtüyle yapar. İnsan, dili içgüdüsel amaçların ötesinde, düşünsel ve sanatsal etkinliklere uzanan bir köprü olarak da kullanan tek hayvandır.

Psikolinguistik tarihine daha yakından baktığımızda, alandaki ilk büyük kuramı davranışçı ekolün fikir babalarından B. Frederic Skinner'in ortaya koyduğunu görüyoruz. Öğrenmede ödül ve cezanın önemine yaptığı vurguyla tanıdığımız Skinner, dil edinimine yönelik kuramını da benzer temellerin üzerine kuruyor. Konuşmayı yeni öğrenen bir bebeğin konuşacağı dilin tümüyle çevresindeki ortamla şekillendiğini savunan bu görüş cümlelerin bireysel sözcükler arasında kurulan ilişkilerle oluşturulabileceğini savunuyor. Örneğin, "Kedi fareyi avladı" cümlesini ele alalım. Skinner'e göre bu cümlelerin kuruluşundaki ana öge kedi-fare

ve kedi-avlama ikilileri arasındaki anlamsal ilişki olacaktır. Peki, bir bebeğin yaşama gözlerini açtıktan sonraki birkaç yıl içinde zihninde bunca anlamsal ilişkiyi pekiştirip kullandığı dile yerleştirebileceğini düşünmek gerçekçi bir yaklaşım olabilir mi?

Bu soruya yanıt çok gecikmez. 1960'lı yıllarda Noam Chomsky'den davranışçı kurama sert bir eleştiri gelir. Yalnızca sözcükler arasındaki ilişkilerle cümle kuruluşlarının açıklanamayacağını dile getiren Chomsky, anlamsal olarak hiçbir şey anlatmayan bazı sözcük gruplarının yine de cümle olarak kabul görebileceğini, çünkü önemli olan etmenin o dile ait birtakım dilbilgisi kuralları olduğunu dile getirir. Chomsky'e göre bebekler tüm dünya dillerine özgü basit dilbilgisi yapılarını içeren bir bilgi dağarcığıyla doğarlar. Doğumlarından sonraki kritik dönemdeyse içinde buldukları toplumsal çevreden o dile özgü kuralları öğrenerek cümle üretmeye ve konuşmaya başlarlar. Çocukların daha önceden hiç duymadıkları cümleleri nasıl oluşturabildikleriyse, dilin üretken olma özelliğiyle açıklanır. Chomsky'e göre sözcük dağarcığı sınırlı olan bir bebek gerekli dilbilgisi kurallarını bildikten sonra sınırsız cümle kurabilme yetisine kavuşmuş olur.

Bir cümleyi cümle yapan anlam bütünlüğü müdür?

"Renksiz, yeşil düşünceler sevgiyle uyuyor." (özne-belirteç-yüklem). Anlamsal olarak bir şey anlatmasa da bu sözcük öbeği-ni bir cümle olarak tanımlayabiliriz.

Chomsky'e göre bebekler tüm dünya dillerine özgü basit dilbilgisi yapılarını içeren bir bilgi dağarcığıyla doğarlar. Dünyaya geldikleri ilk birkaç yıl içinde hangi dile maruz kalırlarsa, o dilin kurallarını öğrenip o dile özgü cümleler kurmaya başlarlar.

"Uyuyor sevgiyle düşünceler yeşil renksiz." Türkçe'nin dilbilgisi kurallarına uygun olmadığından bu sözcük öbeğini bir cümle olarak tanımlayabilmemiz çok daha zor. Oysa cümle kuruluşları Skinner'in dediği gibi yalnızca sözcükler arası ilişkilendirmelerle olsaydı birbirinin tersi olan bu iki söz diziliminin aynı etkiyi yaratması beklenirdi.

Bu bağlamda Chomsky dilin hem genetik hem de toplumsal çevreyle şekillendiğine vurgu yapmış ilk bilim insanlarından biri oluyor. 20. yüzyıla damga vuran kuramıyla günümüzdeki araştırmalara da yön veren Chomsky dilbilim alanında en güncel ve tanınmış kişilerden biri olan Steven Pinker'e de esin veriyor. Harvard Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Pinker dilin nasıl edinildiğini, evrimsel işleyişleri de işin içine katan bir kuramla açıklıyor. Her zihinsel etkinliğin beyindeki sinirsel etkinliklerle açıklanabileceğini savunan Pinker, dilin kültürel bir yapı olmadığını, beyinlerimizin biyolojik yapısının doğal bir sonucu olduğunu ileri sürüyor. Düşüncelerini "Dil İçgüdüğü" adlı kitabında açıklayan Pinker, sağır bebekleri örnek veriyor. Pinker'e göre nasıl ki duyan bir bebek dil öğrenirken anlaşılmaz mırıltılar çıkarıyorsa, sağır bebek de bu öğrenme sürecini ileride kendi kuralları olan bir işaret diline dönüşecek el hareketleriyle gösteriyor.

Ne var ki popüler bilimin de çok ilgi gösterdiği Pinker, kimi bilim insanlarınca aşırı indirgemeci bir yaklaşım benimsemekle suçlanıyor. Dili bir içgüdü düzeyine indirgeyen bu yaklaşım, kendisinden önce öne sürülmüş ve kültürün bebekteki dil gelişimini etkileyebileceğini savunan tüm varsayımları hiçe saymış oluyor.

Tüm bu tarihsel süreç içinde bilimin bugün tartışmasız kabul ettiği tek bir nokta var gibi görünüyor: Dil ediniminde hem genetiğin hem de toplumsal çevrenin rol oynadığı. Ancak beynin en karmaşık işlevlerinden biri olan bu sürecin nasıl işlediğini anlamaya yönelik çalışmalar hala varsayımlar düzeyinde sürüyor.

Kaynaklar:
http://aix1.uottawa.ca/~nkazanin/Courses/LIN3150_Psycho_Fall05/Notes/Intro&SpeechPerception_www.ppt#325,1,LIN3150:Psycholinguistics
http://en.wikipedia.org/wiki/The_Language_Instinct
http://www.chomsky.info/onchomsky/199812--.pdf